

**Цивільне право України.
Частина 1. Навчальний
посібник**

Анотація

Навчальний посібник розроблено колективом кафедри цивільного права та процесу Харківського національного університету внутрішніх справ та кафедри цивільного права Запорізького національного університету.

Посібник буде корисним студентам, викладачам, науковцям і всім, хто цікавиться проблемами цивільного права.

Міністерство освіти і науки України
Державний вищий навчальний заклад
«Запорізький національний університет»

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ

Навчальний посібник

У двох частинах

Частина 1

За загальною редакцією
професора Кройтора В. А.,
доцента Кухарєва О. Є.,
доцента Ткалича М. О.

Запоріжжя
2016

УДК 347(477)(075)
ББК 67.9(4Укр)304я7
Ц 58

Рекомендовано до друку Вченою радою
Запорізького національного університету,
протокол № 12 від 21.06.2016 р.

Авторський колектив:

- Апанасюк М.П.** – канд. юрид. наук – § 1 глави 19
Батожська О.В. – канд. юрид. наук – §§ 2, 3, 5, 6 глави 19
Бондар О.Г. – докт. юрид. наук, професор – § 4 глави 20
Бичківський О.О. – канд. юрид. наук, доцент – § 5 глави 20
Вакулович Е.В. – канд. юрид. наук – §§ 1, 2, 4, 5, 6 глави 10
Завгородня І.М. – канд. юрид. наук – глава 14
Зайцев О.А. – канд. юрид. наук, доцент – глава 11
Кройтор В.А. – канд. юрид. наук, професор – глава 7,
§ 3 глави 10, § 4 глави 19
Кухарев О.Є. – канд. юрид. наук, доцент – глави 1, 2, 6, 8, 13
Мороз О.В. – канд. юрид. наук, доцент – глави 17, 18
Піхурець О.В. – канд. юрид. наук, доцент – глави 21, 22, 23
Савченко А.С. – канд. юрид. наук – глава 12
Самойленко Г.В. – канд. юрид. наук, доцент – § 6 глави 20
Сліпченко О.І. – канд. юрид. наук – глава 9
Сліпченко С.О. – докт. юрид. наук, професор – глави 5, 15
Ткалич М.О. – канд. юрид. наук, доцент – §§ 1, 2, 3 глави 20
Чалий Ю.І. – канд. юрид. наук, доцент – глави 3, 4, 16

Рецензенти:

Шишка Р.Б. – проф., д-р юрид. наук, академік Академії наук вищої школи України, завідувач сектору інтелектуальної власності та інноваційних технологій Київського університету права Національної академії наук України;

Прасов О.О. – доц., канд. юрид. наук, суддя Запорізького окружного адміністративного суду

Ц 58 **Цивільне право України** : навчальний посібник : у 2 ч. Ч. 1 / за заг. ред. канд. юрид. наук, проф. В. А. Кройтора, канд. юрид. наук, доц. Кухарева О. Є., канд. юрид. наук, доц. Ткалича М. О. – Запоріжжя : Видавничий дім «Гельветика», 2016. – 384 с.

ISBN 978-966-916-131-4

ISBN 978-966-916-132-1

Навчальний посібник розроблено колективом кафедри цивільного права та процесу Харківського національного університету внутрішніх справ та кафедри цивільного права Запорізького національного університету.

Посібник буде корисним студентам, викладачам, науковцям і всім, хто цікавиться проблемами цивільного права.

УДК 347(477)(075)
ББК 67.9(4Укр)304я7

ISBN 978-966-916-131-4
ISBN 978-966-916-132-1

© Авторський колектив, 2016
© Запорізький національний університет, 2016

ЗМІСТ

ГЛАВА 1. ПОНЯТТЯ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА ТА ЙОГО СИСТЕМА

§ 1. Поняття цивільного права	9
§ 2. Предмет цивільного права.....	10
§ 3. Метод цивільного права	12
§ 4. Функції цивільного права	13
§ 5. Засади і принципи цивільного права	14
§ 6. Система цивільного права.....	17
§ 7. Співвідношення цивільного права з іншими галузями права	18

ГЛАВА 2. ЦИВІЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ

§ 1. Поняття та загальна характеристика джерел цивільного права.....	20
§ 2. Цивільне законодавство	21
§ 3. Звичай як джерело цивільного права.....	27
§ 4. Правове значення судової практики, роз'яснень вищих судових інстанцій	28
§ 5. Дія норм цивільного законодавства	29

ГЛАВА 3. ЦИВІЛЬНІ ПРАВОВІДНОСИНИ

§ 1. Загальне поняття цивільних правовідносин.....	32
§ 2. Особливості цивільних правовідносин	36
§ 3. Класифікація цивільних правовідносин та її правове значення.....	38

ГЛАВА 4. ПІДСТАВИ ВИНИКНЕННЯ, ЗМІНИ АБО ПРИПИНЕННЯ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ТА ОBOB'ЯЗКІВ

§ 1. Поняття та значення юридичних фактів. Юридичний склад	42
§ 2. Класифікація юридичних фактів	45

ГЛАВА 5. ЗДІЙСНЕННЯ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ТА ВИКОНАННЯ ОБОВ'ЯЗКІВ. ЗАХИСТ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ І ОХОРОНЮВАНИХ ЗАКОНОМ ІНТЕРЕСІВ

§ 1. Здійснення цивільних прав та виконання обов'язків	50
§ 2. Межі здійснення цивільних прав та виконання обов'язків	52
§ 3. Поняття права на захист цивільних прав та охоронюваних законом інтересів	54
§ 4. Форми захисту цивільних прав та інтересів. Способи захисту цивільних прав та охоронюваних законом інтересів	55

ГЛАВА 6. ФІЗИЧНА ОСОБА

§ 1. Поняття фізичної особи	58
§ 2. Цивільна правоздатність: поняття та зміст	63
§ 3. Цивільна дієздатність: поняття та види.....	65
§ 4. Визнання фізичної особи безвісно відсутньою	73
§ 5. Оголошення фізичної особи померлою	75
§ 6. Фізична особа – підприємець	78
§ 7. Акти цивільного стану	80

ГЛАВА 7. ОПІКА ТА ПІКЛУВАННЯ

§ 1. Поняття, цілі та значення опіки та піклування. Види опіки та піклування.....	82
§ 2. Органи опіки та піклування	84
§ 3. Встановлення опіки та піклування	87
§ 4. Зміст опіки та піклування	89
§ 5. Звільнення опікуна та піклувальника та припинення опіки	92

ГЛАВА 8. ЮРИДИЧНІ ОСОБИ

§ 1. Поняття та ознаки юридичної особи	94
§ 2. Вчення про юридичні особи	95
§ 3. Види юридичних осіб	99
§ 4. Способи виникнення юридичної особи	103

§ 5. Цивільна правоздатність та дієздатність юридичної особи	107
§ 6. Філії та представництва юридичної особи.....	109
§ 7. Відповідальність юридичних осіб.....	110
§ 8. Індивідуалізація юридичної особи.....	112
§ 9. Припинення юридичних осіб	115
§ 10. Поняття та види підприємницьких товариств	127

ГЛАВА 9. УЧАСТЬ ДЕРЖАВИ, АВТОНОМНОЇ РЕСПУБЛІКИ КРИМ, ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД У ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ

§ 1. Участь держави, Автономної Республіки Крим, територіальних громад у цивільних правовідносинах.....	141
§ 2. Відповідальність за зобов'язаннями держави, Автономної Республіки Крим, територіальних громад	144

ГЛАВА 10. ОБ'ЄКТИ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ

§ 1. Поняття об'єктів цивільних прав.....	146
§ 2. Речі як об'єкти цивільних прав.....	147
§ 3. Класифікація речей	148
§ 4. Гроші як об'єкт цивільних прав.....	160
§ 5. Цінні папери як об'єкти цивільних прав. Види цінних паперів	162
§ 6. Інші об'єкти цивільних прав.....	164

ГЛАВА 11. ПРАВОЧИНИ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ

§ 1. Поняття та ознаки правочинів	166
§ 2. Класифікація (види) правочинів	168
§ 3. Чинність правочинів	173
§ 4. Тлумачення змісту правочину	178
§ 5. Недійсність правочинів	180
§ 6. Види недійсних правочинів	185
§ 7. Порядок і наслідки визнання правочину недійсним.....	194

ГЛАВА 12. ПРЕДСТАВНИЦТВО В ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ

§ 1. Поняття та значення представництва.....	197
§ 2. Структура відносин при представництві. Повноваження представника	200
§ 3. Підстави виникнення та види представництва	204
§ 4. Довіреність та її види	207
§ 5. Форма та строк довіреності	210
§ 6. Припинення та скасування довіреності	212

ГЛАВА 13. СТРОКИ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ

§ 1. Поняття строків і термінів та їх правове значення	216
§ 2. Види строків у цивільному праві та їх характеристика	217
§ 3. Обчислення строків	221

ГЛАВА 14. ПОЗОВНА ДАВНІСТЬ

§ 1. Поняття та правове значення позовної давності....	224
§ 2. Види позовної давності	226
§ 3. Визначення початку перебігу строків позовної давності.....	227
§ 4. Зупинення, переривання та відновлення строків позовної давності.....	229
§ 5. Наслідки спливу позовної давності.....	230

ГЛАВА 15. ОСОБИСТІ НЕМАЙНОВІ ПРАВА ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ

§ 1. Загальні положення про особисті немайнові права фізичної особи	232
§ 2. Поняття та особливості немайнових прав, що забезпечують природне існування фізичної особи	235
§ 3. Особисті немайнові права, що забезпечують соціальне буття фізичної особи.....	239

ГЛАВА 16. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО РЕЧОВЕ ПРАВО

§ 1. Поняття та ознаки речового права	246
---	-----

§ 2. Види речових прав	250
§ 3. Захист речових прав	252

ГЛАВА 17. ПОНЯТТЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ

§ 1. Поняття права власності та його зміст	254
§ 2. Право власності Українського народу. Право державної власності. Право комунальної власності. Право приватної власності	258
§ 3. Підстави набуття та припинення права власності ..	262
§ 4. Момент виникнення права власності	266
§ 5. Здійснення права власності	268
§ 6. Право власності на землю (земельну ділянку)	271
§ 7. Право власності на житло	277

ГЛАВА 18. ПРАВО СПІЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

§ 1. Поняття та види права спільної власності	281
§ 2. Здійснення права спільної часткової власності	282
§ 3. Здійснення права спільної сумісної власності	286

ГЛАВА 19. ЗАХИСТ ПРАВА ВЛАСНОСТІ

§ 1. Поняття захисту права власності	290
§ 2. Система цивільно-правових засобів захисту права власності	293
§ 3. Віндикаційний позов	295
§ 4. Негаторний позов	301
§ 5. Позов про визнання права власності	303
§ 6. Позов про виключення майна з опису (звільнення з-під арешту)	304

ГЛАВА 20. РЕЧОВІ ПРАВА НА ЧУЖЕ МАЙНО

§ 1. Виникнення речових прав на чуже майно	308
§ 2. Загальна характеристика речових прав на чуже майно	310
§ 3. Право володіння чужим майном	312
§ 4. Право обмеженого користування чужим майном (сервітут)	314

§ 5. Право користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб (емфітевзис)	318
§ 6. Право користування чужою земельною ділянкою для забудови (суперфіцій)	320

ГЛАВА 21. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

§ 1. Поняття права інтелектуальної власності	324
§ 2. Система виключних прав на нематеріальні об'єкти	330
§ 3. Зміст права інтелектуальної власності	336
§ 4. Захист права інтелектуальної власності	339

ГЛАВА 22. АВТОРСЬКЕ ПРАВО І СУМІЖНІ ПРАВА

§ 1. Поняття авторського права	341
§ 2. Об'єкти авторського права	342
§ 3. Виникнення і здійснення авторського права. Презумпція авторства	343
§ 4. Суб'єкти авторського права	344
§ 5. Особисті немайнові та майнові права автора	347
§ 6. Вільне використання твору без згоди автора	352
§ 7. Право автора на плату за використання його твору	355
§ 8. Строк чинності майнових прав інтелектуальної власності на твір	358
§ 9. Поняття суміжних прав	360
§ 10. Охорона та захист авторських і суміжних прав ...	366

ГЛАВА 23. ПРАВО ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ

§ 1. Об'єкти патентного права	372
§ 2. Зміст суб'єктивного патентного права	379
§ 3. Право на комерційне найменування	382
§ 4. Право на торговельну марку	383

ГЛАВА 1. ПОНЯТТЯ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА ТА ЙОГО СИСТЕМА

§ 1. Поняття цивільного права

Цивільне право регулює особисті немайнові та майнові відносини (цивільні відносини), що засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників (ст. 1 ЦК). Ці відносини є найбільш поширеними в суспільстві, зумовлені потребою забезпечити свободу особистості як умови її розвитку та обмін результатами її праці.

Особливість цивільного права полягає в тому, що його учасники вступають у цивільні правовідносини самостійно і задля задоволення своїх потреб та охоронюваних законом інтересів. Вони визнані носіями можливих чи наявних суб'єктивних прав і юридичних обов'язків.

Цивільне право – право приватне. Це означає, що метою його існування є захист саме приватних інтересів. У відносинах, які опосередковують приватне право, держава та її органи як влада участі не беруть. Невипадково у ч. 2 ст. 1 ЦК визначено, що до майнових відносин, заснованих на адміністративному або іншому владному підпорядкуванні однієї сторони другій стороні, а також до податкових, бюджетних відносин цивільне законодавство не застосовується, якщо інше не встановлено законом.

Поняття «цивільне право» – багатофункціональне і розглядається як:

1) **галузь права**, яка регулює майнові та особисті немайнові відносини між юридично самостійними і автономними суб'єктами права. Ці відносини можна охарактеризувати як відносини рівних перед рівними;

2) **галузь законодавства** – система норм права, що регулюють цивільно-правові відносини. Цивільне законодавство прийнято ще називати позитивним правом;

3) **наука** – вчення, теорії, наукові концепції про врегульовані цивільним правом відносини та їх елементи, систематику, взаємодію з іншими галузями права тощо;

4) **навчальна дисципліна.** Цивільне право як навчальна дисципліна має своїм предметом вивчення цивільного права та науки цивільного права. До завдання цивільного права як навчальної дисципліни входить у першу чергу вивчення тих норм і практики їх застосування, які в сукупності складають цивільне право як галузь права. Цивільне право як навчальна дисципліна має ті ж межі, що й наука цивільного права, проте з меншим обсягом знань.

З урахуванням наведеного **цивільне право – система правових норм, які на засадах приватності регулюють цивільні відносини між незалежними, майново виособленими учасниками притаманними цивільному праву способами формування їх поведінки задля задоволення потреб і охоронюваних законом інтересів людини та створених людьми соціальних творень.**

§ 2. Предмет цивільного права

З курсу теорії права відомо, що право складає певну систему, найбільші елементи якої називаються галузями права. Як критерії розмежування галузей права зазвичай використовують предмет і метод правового регулювання. За допомогою предмета та методу можливо не тільки виділити цивільне право з єдиної системи права України, а й виявити також його особливості.

Предметом цивільного права, як і інших галузей права, є суспільні відносини, що врегульовані нормами цього права. Відповідно до ст. 1 ЦК України **цивільним законодавством регулюються особисті немайнові та майнові відносини (цивільні відносини), засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників.**

Основними ознаками цивільних відносин є:

- їх суб'єкти є юридично рівними, відокремленими один від одного, в організаційно-правовому і майновому сенсі не підпорядковані;
- предмет – особисті немайнові та майнові відносини;
- їх формування зумовлене ініціативою учасників і диспозитивністю його норм;
- їх зміст складають суб'єктивні права та юридичні обов'язки;

[Перейти на сайт](#) →